

اخلاص عمل را معلم بیاموزید

تردید نمی توان داشت که میهن عزیز و گرامی ما ایران در شکوفایی و پیشبرد فرهنگ عظیم و مقدس اسلامی سهمی بسیار بزرگ داشته و بخشی بس مهم از ذخائر و موارث علمی و فکری اسلامی بانبوغ و قدرت اندیشه دانشمندان ایرانی بوجود آمده است. از هر گوشه خاک پهناور ایران فرزانه‌گانی سر بر آورده اند که در آسمان علم و فرهنگ همچون ستارگانی قدر اول نور افشانی نموده ، و آثاری جاوید از خود به یادگار گذارده اند . صفحات کتب "تراجم" نام و سرگذشت و فهرست آثار بسیاری از آنان را برای ما باز گو می کند .

ارزش وجودی هر یک از این فرزندان ایرانی در پیشبرد فرهنگ اسلامی آن وقت خوب جلوه می کند که مقداری بیشتر روی کارها و نوشته‌ها و روش‌های علمی و خدمات فرهنگی آنان مطالعه شده و در پیرامون آثار و مآثر ایشان بررسی و تحقیق گردد . این کاری است که در روزگار ما با تشکیل کنگره ها و تدوین یادنامه‌ها انجام می گیرد و خوب هم نتیجه می دهد. مهم این است که مؤسسات علمی شهرستان‌های کشور هر یک در حد امکانات خود در ایجاد چنین زمینه‌هایی همت کنند و برای بزرگداشت نخبگانی که از مناطق فعالیت علمی و فرهنگی آنان برخاسته‌اند چنین اجتماعات و مناسباتی به وجود آورند . دانشگاه مشهد چند سال پیش با تشکیل کنگره‌های شیخ طوسی و بیهقی کار آیی و توان علمی خود را آشکار ساخت و به دنبال آن دانشگاه شیراز نیز اجتماعی مشابه بنام " سیبویه " تشکیل داد که در حد خود سودمند و مؤثر بود .

انتظار می‌رفت که به خصوص دانشگاه اصفهان پس از آنها به کار مشابهی در باره یکی از " برترین " های علمی آنجا که شمار آنان کم نیست - دست زند و از قضا در این باره دز کنگره شیخ طوسی در مشهد نیز گفتگویی رفته بود که گویا امکانات آن دانشگاه انجام آن را تا کنون میسر و مقدور نساخته، و گویاهم به همین خاطر است که تا کنون از دانشکده‌ها و دانشگاه اصفهان، نشریاتی مشابه آنچه دانشکده‌های دانشگاه‌های مشهد و تبریز و شیراز به صورت کتاب و رساله یا نشریات ادواری عرضه می‌کنند به نظر نرسیده است.

این نکته تا حدودی نیز شگفت‌انگیز است. چرانباید چنین مجمع علمی در شهری چون اصفهان فعالیت چشمگیر و مؤثری در راه شناساندن اصفهان و بزرگان علمی پیشین آن داشته باشد با آن که وسایل کار - دست کم از جهات معنوی - کمتر از جاهای دیگر برای آن فراهم نیست (۱). محیط علمی اصفهان گوهری یکتا و دری بی‌همتا همچون آقای سید محمد علی روضاتی دامت برکاته - در آستین دارد که نظیر او در جامعیت علمی و احاطه به جوانب فرهنگ اسلامی در سراسر کشور کمتر توان یافت چرا نباید مجامع علمی و فرهنگی اصفهان با ارشادات او در شناساندن شهری با چنان سابقه کم نظیر علمی و تاریخی اقدام و اهتمام نمایند؟

تنها اقدام ارزنده و قابل تقدیر و ستایشی که در این مورد از جانب سازمان‌های فرهنگی اصفهان تا کنون دیده شده است اهمی است که اداره فرهنگ و هنر آنجا در نشر کتاب مکارم‌الاثار یادگار ارزنده محقق فقید آن شهر مرحوم معلم حبیب‌آبادی - رضوان الله علیه - نموده، و الحق باید گفت خدمتی ستودنی انجام داده است.

این خدمت که نفع آن عام و فواید آن شامل حال همه محققان ایرانی و خارجی است باید به عنوان نمودار خدمتگزاری متصدیان یک سازمان فرهنگی شهرستانی سر مشقی برای همه مؤسسات مشابه باشد. امیدوارم آن مؤسسه بتواند هر چه زودتر دیگر مجلدات این اثر مهم و نفیس را نشر نموده و بدین وسیله یکی از افتخارات این دوره اصفهان را احیاء و از زحمات و کوشش‌های صادقانه و مخلصانه مؤلف وارسته آن - که روانش شاد باد - فردرانی کند.

دوست‌گرامی ما آقای رضا استادی از فضیای حوزه علمیه قم که آثار علمی و تحقیقی متعددی از ایشان تا کنون نشر یافته و به عنوان محقق صاحب نظر و دقیق در مجامع علمی

۱- آقای طوسی رئیس جدید دانشگاه اصفهان باید اکنون که از توسعه ساختمانها فراغت حاصل شده به کارهای بنیادی دست زند. کادر علمی دانشگاه را بیش از پیش تقویت کند و نهضتی معنوی و درخور جامعه مستعد اصفهان بوجود آورد. آنهم دور از هرگونه تظاهر و تشریفات. (و)

شناخته شده اند شرحی به مناسبت انتشار پنجمین جلد از کتاب مکارم آلائار به یاد مرحوم معلم حبیب آبادی نگاشته بودند مناسب دید خوانندگان مجله و وحید از آن بهره برده و بدین وسیله باز هم یادی از آن مردوارسته و خدمتگزار تجدید شده باشد . این بنده ضعیف را نیز توفیق بود که با اجازه خود ایشان به عرض این چند سطر در آغاز آن نوشته افتخار یابد .

مدرسی طباطبائی

* * *

ادامه انتشار کتاب " مکارم آلائار " که این روزها جلد پنجم آن در دسترس علاقمندان قرار گرفت تسلی خاطر برای دوستداران دانشمند فقید مرحوم میرزا محمد علی معلم حبیب آبادی بود . از این رو که دریافتند با رفتن معلم مکارم آثار او فراموش نشده ، و صاحبان همت مسئولیت های خویش را در قبال مردی که سراسر زندگی خود را در خدمت به علم و ادب سپری نمود از یاد نبرده اند . امید آن که با یاری خداوند و کوشش صادقانه دانشمند گرانمایه حضرت آقای حاج سید محمد علی روضاتی - دامت افاضاته - بقیه مجلدات این تألیف نفیس هر چه زود تر در دسترس استفاده اهل فضل قرار گیرد .

در آغاز این جلد مکارم آلائار مجموعه ای از نوشته ها و سروده های دوستداران ، و ارادتمندان مرحوم معلم حبیب آبادی به عنوان " یادنامه " ای برای آن مرحوم گردآوری و چاپ شده که برای بهتر شناساندن شخصیت دانشمند فقید ممتع و سودمند است . نگارنده با سیری اجمالی در محتویات و مندرجات این یادنامه و نظری در مطالب جلد پنجم کتاب به چند نکته ای از خصائص ذاتی مرحوم معلم برخوردارم که مرا - که در زمان حیات آن مرحوم فیض دیدارشان روزی نشده ، و توفیق زیارتشان رانیافته بود - تحت تأثیر قرار داد و موجب ارادت من به آن دانشمند فقید شد .

این خصائص که آثار آن در همین جلد تازه نشر شده مکارم جابه جاتجلی نموده است یکی اخلاص و تواضع خاص اوست و دیگری ارادتمندی وی به خاندان رسالت ، و سوم دقت و مواظبت او در نگارش و رعایت امانت وی در نقل ، که هر یک از این سه نکته را با شواهدی از همین جلد پنجم مکارم آلائار مدلل می دارد . در " یادنامه " ایشان از زبان دوستان و شاگردان و ارادتمندانش چنین خواندم که در باره وی گفته اند :

* " معلم در همه نوشته های خود اولاً از راه بی طرفی منحرف نشد و ثانیاً در هر حال عفت قلم را رعایت کرد ، در جهان علم و حقیقت جویی و در عالم اخلاق و وارستگی مردی با ارج و گرانقدر بود " - ص ۱۹

* " چگونه می توان تصور کرد که مردی بیش از شصت سال در هر روز لااقل دوازده

ساعت بدون هیچ گونه توقع پاداشی به کار تحقیق و مطالعه و نگارش بپردازد " - ص ۲۳
 * " معلم در تدوین آثار خود جدیت فوق العاده داشت و همواره می کوشید آثاری از خود باقی بگذارد که درست و مستند باشد و از اوجز صفا و پاکی و مهر و محبت و مودت و رعایت آداب محاوره و معاشرت دیده نمی شد " - ص ۲۷

* " لسان ویدش خیر در خیر بود برای خدا بود و لا غیر بود " - ص ۳۴
 * " سراسر عمر او تحقیق و تدوین دمام کار و تألیف و تنظیم " - ص ۳۶
 * " زبده و خلاصه و چکیده تربیت صحیح و اصیل اسلامی بود تعلم و تعلیم را ابتغاء لمرضاة الله آغاز کرد و به انجام برد گفتار و کرداری مسلمانانه داشت در همه عمر از راه سداد و رشاد منحرف نشد عفاف و کفاف ناگفتنی داشت " - ص ۴۲

* " علاوه بر اینکه در تعلیم ضنت نداشت در این راه بی آرام بود این خلق کریم و سماحت طبع را داشت که در افاده و فیض بخشی در حق همه کس بخصوص دوستان و آشنایانش

بی دریغ و بدون مضایقه بود و هر کس هر چه می خواست بی مضایقه می گفت و نوشته های خود را در اختیار و استفاده او می گذاشت " - ص ۴۷

* " همیشه تقید و التزام داشت که چیزی بدون مأخذ نگوید و ننویسد " - ص ۴۸
 * " گفتارش صادقانه و کردارش مخلصانه بود تواضع و زهد و خلق و خوی نیکاز صفات با ارزش به شمار می آمد و در امر معاش بسیار قانع و خرسند بود " - ص ۷۱

* " در دوستی استوار و ثابت قدم بود لکن در عین حال اگر از نزدیک ترین و صمیمی ترین دوستانش مطلبی برخلاف شرع می دید او را ترک می کرد " - ص ۷۶
 این بود مختصری از آنچه در باره مرحوم معلم گفته اند و داوری کرده اند که با عین عبارات یا مختصر تصرفی آورده شد .

بندهای با اخلاص و متواضع بوده است و گرنه کسی که این همه برایش بزرگواری قائلند چطور در باره خود می نویسد :

" وقتی سرتاسر عمرم را ملاحظه می کنم می بینم همه به خزان و وبال گذشته و چیزی که بتوان در پیشگاه الهی عرض نمود ندارم الا امید به رحمت و اسعه و عفو از خطیئات فاجعه " - ص ۹ یادنامه

آری اینست معنای صداقت و تواضع ، و خود را و آثار وجودی هیچ دیدن .
 اما ارادتمندی مرحوم معلم به آستان قدس خاندان رسالت : قرائن این موضوع در جلد پنجم مکارم بخوبی دیده می شود . زیرا آن مرحوم : " اولاً " جلد پنجم مکارم را به نام " خمسه طیبه " اصحاب کسا ، " افتتاح نموده است (به صفحه اول ج ۵ مراجعه شود) .

و ثانیاً "در ذیل شرح حال عمان سامانی می نویسد: " و چون اینک که این سطور را می نویسم دهه اول محرم سنه ۱۳۶۴ است محض دخول در اصحاب مصیبت و تقسرب به حضرت احدیت این چند شعر از گنجینه عمان در اینجا نوشته می شود . و آنگاه اشعاری در مرثیه حضرت ابی عبدالله الحسین علیه السلام نقل می کند (ج ۵ ص ۱۷۸۷) .

و نیز در ذیل داستان قتل عام شیعیان به نجیب پاشا در کربلا می نویسد :

" پوشیده نباشد که در هر جا اسم این نانجیب دیده شدن نجیب پاشا نوشته اند الا در روزات که نجیب پاشا نوشته شده است (ج ۵ ص ۱۵۸۳) .

۳) امادقیق بودن مرحوم معلم در نگارش : برای اینکه روشن شود مرحوم معلم تا چه حد در نوشتن و نقل مطالب دقت می کرده است و حتی از یک کلمه و یک حرف هم سرسری رد نمی شده است بیست مورد از جلد پنجم مکارم آلاثار به عنوان نمونه یاد می شود :

۱- در ذیل شرح حال میرزا حسن سامانی مطلبی از مقدمه ای که آقای محمد جعفر محبوب بردیوان فآنتی نوشته است نقل می کند و در پایان آن می نویسد : انتهی بتغییر سیر ، (ج ۵ ص ۱۵۲۵) .

۲- در ذیل شرح حال حاج میرزا حسن علی یاری می نویسد : نواده اش شرح حال جد و پدر خود را برای حاج ملا علی خیابانی نوشته و فرستاده و او در کتاب علماء معاصرین هر یک را در جای خود درج و مادر این کتاب مفاد آنها را نقل کردیم (ج ۵ ص ۱۸۲۴) .

۳- در ذیل شرح حال شمس العلماء گرکانی می نویسد : او برادری داشته به نام میرزا محمد تقی که در ذریعه ج ۸ ش ۳۱۴ در ضمن کتاب درالیتیم شمس العلماء ، وی را یاد کرده و از این که شمس العلماء را به ذکر کردن وی معرفی کرده معلوم می شود او اعراف از شمس العلماء بوده است (ج ۵ ص ۱۶۹۳) .

۴- در ذیل شرح حال سید اسمعیل صدر ماده تاریخ فوت ایشان را اینطور نقل کرده : من الخلد اسمعیل طاب له الصدرو سپس می نویسد : در اعیان الشیعه اسمعیل را در این ماده تاریخ (اسمعیل) نوشته و ماده را ۱۳۳۹ ذکر کرده است (که اشتباه است) (ج ۵ ص ۱۵۶۷) .

۵- در ذیل شرح حال خود می نویسد :

" تاریخ تولد خودم را این فقیر در هیچ حاتاکنون ندیده ام لکن بقرائن کثیره قویه و مسموع از مرحومه والدهام سه روز پیش از یائیز این سال (۱۳۰۸ ق) بود و این فقیر از بابت جهل باخر سنبله در بسیاری از مواضع ، سالهاست که تولد خود را در اواخر محرم می دانسته و مطلق محرم می نوشته ام تا تحقیقا معلوم شد که آخر سنبله این سال دوشنبه هفتم صفر بوده و بنابراین تولدم در شنبه پنجم صفر خواهد بود اما از اینکه شاید قول

والده یکی دو روز پس و پیش باشد باید گفت اوائل صفر یا محقق تر : اواخر محرم یا اوائل صفر که علی التحقیق از آنها خارج نخواهد بود " (به پاورقی ص ۸ یادنامه معلم مراجعه شود) .

و برای اینکه مقال بطول نیانجامد موارد زیر را هم خود خواننده عزیز مراجعه کند :

سطر دوم و پاورقی	ج ۵ ص ۱۵۱۰
پاورقی	ج ۵ ص ۱۵۴۴
سطر بیست و یکم	ج ۵ ص ۱۵۲۹
سطر اول	ج ۵ ص ۱۵۵۰
سطر هشتم	ج ۵ ص ۱۵۶۳
سطر آخر	ج ۵ ص ۱۵۷۰
سطر پنجم	ج ۵ ص ۱۵۷۱
سطر چهارم	ج ۵ ص ۱۵۸۲
سطر یازدهم	ج ۵ ص ۱۷۴۹
سطر پانزدهم	ج ۵ ص ۱۷۵۸
سطر هفدهم	ج ۵ ص ۱۷۶۰
سطر سیزدهم	ج ۵ ص ۱۷۸۷
پاورقی	ج ۵ ص ۱۷۹۳
سطر دهم	ج ۵ ص ۱۴۵۴
سطر پانزدهم	ج ۵ ص ۱۶۳۴

در پایان لازم است بار دیگر از زحمات و کوششهای سیدناالجلیل حضرت آقای روضاتی دامت افاداته قدردانی کرده و از ایشان تقاضا کنیم که در امر چاپ بقیه مجلدات مکارم الآثار تأخیر رابه هیچ وجه روانداند و از این راه روح معلم مرحوم را بیشتر شاد فرمایند .

قم - رضا استادی تهرانی

اول ماه صفر ۱۳۹۷ هـ ق